

עץ הנוטה לחצר השכן

רש"י מסכת בבא בתרא דף כז עמוד ב

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כז עמוד ב

מתני'. אילן שהוא נוטה לשרה חבירו - קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה, ובחרוב ובשקמה - כנגד המשקולת, בית השלחין - כל האילן כנגד המשקולת; אבא שאול אומר: כל אילן סרק כנגד המשקולת.

גמ'. איבעיא להו: אבא שאול ארישא קאי או אסיפא קאי? תא שמע, דתניא:

בית השלחין - אבא שאול אומר: כל האילן כנגד המשקולת, מפני שהצל רע לבית השלחין; שמע מינה ארישא קאי, שמע מינה.

אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, דקתני: כל אילן סרק; אי אמרת בשלמא ארישא קאי, היינו דקתני כל אילן, אלא אי אמרת אסיפא קאי, אילן סרק מיבעי ליה! אלא לאו שמע מינה ארישא קאי, שמע מינה.

מתני'. מרדע - מלמד בקר. קוצץ - הענפים עד גובה מלא מרדע שלא יעכזוהו מלהוליך מחרשתו סס. החרוץ והשקמה - שזולם מרובה וקשה לשדה. כנגד המשקולת - כל מה שנוטה לתוך שדהו. משקולת - חוט האמרכולין שבזוין חומה וחולין זה משקולת של אבר. ואם בית השלחין היא, כל האילן - אפי' אינו חרוץ ושקמה קוצץ כנגד המשקולת שהכל רע לבית השלחין. אבא שאול אומר כו' - בגמ' מפרש אהייא קאי.

גמ'. ארישא קאי - דקאמר ת"ק קוצץ מלא מרדע ואפי' אילן סרק, חוץ מחרוב ושקמה ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק נמי כנגד המשקולת. או אסיפא קאי - דקאמר ת"ק כל האילן כנגד המשקולת ואפי' אילן העושה פירות ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק הוא דכנגד המשקולת אבא שאול העושה פירות נמי מלא מרדע ותו לא. כל האילן - כל האילנות. אי אמרת בשלמא ארישא קאי - ולטפויי אתא [מחרוב ושקמה דקאמר ת"ק] היינו דקאמר כל. אלא אי אמרת אסיפא קאי - מאי כל הא לגרועי אתא.

ערוך השולחן חושן משפט הלכות נזקי שכנים סימן קנה סעיף מ

שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזקי שכנים סימן קנה סעיף כז

מי שהיה אילן של חבירו נוטים הענפים לתוך שדהו קוצץ כפי השיעור שלא יעכבו את מחרישתו מלהלך שמה ובחרוב ושקמה שהוא אילן תאנים שצילן מרובה וקשה להשדה קוצץ את כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר וכן אם היה נוטה על בית השלחין של חבירו או על בית האילן שקשה להם גם מעט צל אפילו בשארי אילנות קוצץ את כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר:

מי שהיה אילן חבירו נוטה לתוך שדהו, קוצץ כמלא מרדע ע"ג המחרישה ובחרוב (פי' חרוב אילן של חרובין) ובשקמה (פי' שקמה אילן שעושה מין תאנים מדבריות), כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר. וכן אם היה נוטה על בית השלחין של חבירו, או על בית האילן, קוצץ (אפילו בשאר אילנות) (טור) את כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כז עמוד ב

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן מג

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אחד אילן הסמוך למיצר, ואחד אילן הנוטה - מביא וקורא, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ.

באילן שעומד ברשות ראובן ונוטים ענפים לחצר של שמעון די ניסן תשכ"ב. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

רש"י מסכת בבא בתרא דף כז עמוד ב

שעל מנת כן הנחיל יהושע - התנה עמהם שלא יקפידו על כך.

ובדבר אילן שעומד ברשות ראובן ונוטים ענפים לחצר של שמעון, הנה אני בארתי בחדושי סוף ב"מ דלדיני ממון תלוי רק בגוף האילן במקום יציאתו מן הקרקע אם עומד בשדה ראובן אף שכל השרשין וגם הענפים ועליונו של האילן הוא בשל שמעון שייך לראובן והוא ב"ב דף כ"ז "מדאמר רבין א"ר יוחנן: אחד אילן הסמוך למיצר ואחד אילן הנוטה מביא וקורא" שלכאורה הוא תרתי דסתרי, דאילן הסמוך למיצר - הוה השרשין בשל חברו או מקצתו או גם כולן ולא אזלינן בתר השרשים, ונחשב האילן כבשטח שלו למרות שהשרשים בשטח חברו) ובאילן הנוטה בהענפים ואולי גם בעצמו, אזלינן בתר השרשים (למרות שענפי האילן נוטים לשטח חברו), ובין אם הוא מדינא בין אם מתקנה יקשה, ומסתבר שהוא מדינא, דמ"ט יתקן יהושע על דבר שהוא מדינא של ראובן שיהיה של שמעון? אך מדינא היה יכול שמעון למחות שלא יינק משדהו ולא ילכו הענפים לאוירו, ותיקן יהושע שלא יקפידו, ולכן הוכחתי ששייך למי שגוף האילן במקום יציאתו עומד, ובארתי שם בטעמים נכונים וראיות ברורות ובאור נכון בסוגיא דאילן העומד על המיצר ב"מ דף ק"ז, וא"כ שייך הפירות לראובן.

ומכיון שמדינא הוא כן לא רק מתנאי יהושע אין לחלק בין אם הוא ישראל או עכו"ם דגזל עכו"ם הא אסור דאם היה זה רק מתנאי יהושע היה מסתבר דלא תיקן שלא יקפידו אלא לישראל ולא לעכו"ם אבל כיון שהוא מדינא אין לחלק. ידידו, משה פיינשטיין

חלקת יעקב
ר' מרדכי יעקב ברייש נולד בפולין בשנת תרנ"ו (1896). שימש כרב בכמה קהילות בפולין וגרמניה, ומשנת תרצ"ד, לאחר שברח מן הנאצים, כרב הקהילה החרדית בציריך, עד פטירתו בשנת תשל"ז. בציריך חיזק וביסס את הקהילה החרדית ומוסדות החינוך שלה.

בדין אילן הסמוך למיצר שענפיו נוטין לשדה חבירו ומעכבין תשמישו בשדהו

שוכטי"ס להאברך כמדורשו הרב הגדול בתורה עוטה אורה עיניו כיונים על אפיקי השי"ס והפוסקים כשי"ת מר יצחק אליעזר באגען אבן יקרה בעיר גלינא הפולנית. אחדשה"ט כיאות לו.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כה עמוד ב

מתני'. מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, ובהרוב ובשקמה - חמשים אמה, בין מלמעלה בין מן הצד. אם הבור קדמה - קוצין ונותן דמים, ואם אילן קדם - לא יקוצין, ספק זה קדם וספק זה קדם - לא יקוצין, ר' יוסי אומר: אע"פ שהבור קודמת לאילן - לא יקוצין, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו.

גמ'.

רבי יוסי אומר: אע"פ שהבור קודמת לאילן - לא יקוצין, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.

רש"י מסכת בבא בתרא דף כה עמוד ב
הלכה כר' יוסי - שעל הגיזק להחזיק את עמנו.

שאלתו הארוכה ... ראובן נטע אילן של תפוחין סמוך לגדר שמעון באופן שהרבה שרשים של אותו אילן נמצאים בשדה שמעון שכנו, וכעת הגדילו הענפים ויורדים למעלה מעל הגדר על שדה שמעון ומעכבין את שמעון מלהשתמש שם את מלאכתו הרגיל, ומעתה יסתעף שלש שאלות.
א. אם רשאי לקצוץ את הענפים המעכבין לשמעון תשמישו הרגיל, מדין בל תשחית.
ב. ובאופן שרשאי לקצוץ על מי לקצוץ על ראובן בעל האילן או על שמעון בעל השדה.
ג. ובאם שמעון בעל השדה נתרצה שלא לקצוץ הענפים הנוטים לגבולו אם עכ"פ הפירות של הענפים הנוטים לגבולו שייכים לו או שייכים לראובן המזיק.

בדבר השאלה הא' כבר הלכו בו נמושות להתיר בצריך למקומו הרא"ש ב"ק צ"א וברמב"ם ה' מלכים פ"ו דאסור רק דרך השחתה אבל היכי דמזיק בשדה אחרים מותר ...

והנה לא נתבאר בשאלתו איזה היזק האילן עושה לבעל השדה שכנו, הא בסוף לא יחפור מבואר אילן הנוטה לשדה חברו קוצץ מלא מרדע ותו לא, ואם הבי"ד רואה שבאמת הוא מזיקו כהאי דסי' קנ"ה סכ"ח נוף מעכבו מלהטית גגו יכול הוא לקצוץ נופו וכדומה, אזי ודאי יש לסמוך להתיר לקצוץ הענפים שלא להזיקו ...

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף קז עמוד א

ועל שאלתו הב' על מי לקצוץ, על ראובן בעל האילן המזיק או בעל השדה.

דאיתמר, אילן העומד על המיצר. אמר רב: הנוטה לכאן - לכאן, והנוטה לכאן - לכאן, ושמואל אמר: חולקין. מיתביב: אילן העומד על המיצר - יהלוקו. תיובתא דרב! תרנמא שמואל אליבא דרב: במלא כל המיצר כולו. אי הכי, מאי למיטרא? - לא צריכא דתלי טוניה לחד ניסא. - ואכתו, מאי למיטרא? - מהו דתימא, דאמר ליה: פלוג הכי, קא משמע לן דאמר ליה: מאי חזית דפלגת הכי - פלוג הכי.

פשטות הסוגיא בלא יחפור וברמב"ם ושו"ע חו"מ קנ"ה משמע דאם נטע שלא ברשות החיוב עליו להרחיק הנזק, ואם נטע ברשות ונצמח אח"כ נזק לשמעון יכול הניזק להרחיק הנזק אבל לא על המזיק להרחיק הנזק, ומשה"כ במתני' כ"ו ה"י חופר בור שיח קוצץ ומשמע הניזק, וכן בדף כ"ז קוצץ מלא מרדע וברש"י שם שלא יעכבוהו מלהוליך מחרשתו ומשמע ג"כ דקאי על הניזק, וכן בהאי דסי' קנ"ה סעיף כ"ח אם הנוף מעכבו להטיח גגו יכול לוי הניזק לקצוץ והכל משום דקיי"ל כרבי יוסי כ"ה שם דזה נוטע בתוך שלו וזה חופר בתוך שלו,

... וא"כ בני"ד כיון דראובן נטע אילן שלו ברשות דקיי"ל כר"י כ"ה שם דזה נוטע בתוך שלו, ואף דגם לר"י צריך עכ"פ להרחיק ד' אמות כמתני' כ"ו שם ... מכ"מ הנהו ד' אמות הוא רק שלא יחרוש בשדה אחר, ומשה"כ כשיש גדר זה סומך לכאן וזה סומך לגדר מכאן, וא"כ בני"ד אף כשנטע ראובן האילן לא ה"י גדר, מ"מ עכשיו דיש גדר ויכול לנטוע אילן מחדש אצל הגדר מבש"כ שאין מחויב לעקור האילן שנטע כבר כיון שעכשיו יש גדר, ובפרט שמבואר להדיא ברמ"א קנ"ה כ"ה אם אין דרך לחרוש בין האילנות אין צריך להרחיק כלל, ועכשיו אין המנהג לחרוש בין אילנות - וא"כ ראובן ברשות נטע ודאי שאין מחויב להרחיק נזקו ואף שהבי"ד רואין כעת שהאילן מזיקו, אבל רשאי הניזק בעצמו להרחיק נזקו אבל אין חיוב על בעל האילן, דבשלו הוא נוטע ודוק, ...

ובדבר שאלתו הג' אם שמעון יסכים שלא לקצוץ הענפים למי שייכים הפירות של הענפים הללו.

מקור הדין בבי"מ ק"ז א', :

אילן העומד על המיצר פלוגתא דרב ושמואל ובתוספות שם דדוקא שהאילן עומד על המיצר ואין השרשים מתפשטים לקרקע של זה יותר מזה אך הענפים ובוה פליגי רי"ש, אבל אם נטוע כלו ברשות אחד והענפים נוטים ברשות חברו בזה אמר ר' יוחנן מביא וקורא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ שכל הענפים יהי שייכים לבעל שרשים יעו"ש בתוס', ... אם כן משמע להדיא אף שהשרשים מתפשטים לשדה חבירו, וע"כ דבמקום האילן תלוי, דאם מקום האילן מחצה על מחצה בזה פליגי רי"ש ואם מקום האילן ברשות אחד אע"ג שהשרשים מתפשטים לשדה חבירו מביא וקורא,

וכן משמע להדיא ברמ"א סוסי' קס"ז: וז"ל אבל אם עומד בשדה אחד ונוטה לשדה אחר הולכין אחר העיקר והפירות שלו, ... ומעתה בני"ד אף שמקצת שרשים נכנסין גם לשדה חבירו אפ"כ שייכין הפירות רק לראובן ...

ו) והנה המעיין בתוס' בי"ב כ"ו ע"ב ד"ה גזלן יראה להדיא דהא דאמר ר"י אחד אילן הסמוך למיצר וכו' שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ הוא דוקא לענין ביכורים דבעינן אשר תביא מארצך, אבל לענין נזקי שכנים בלא"ה"כ מותר לסמוך דפסקינן כר"י דזה נוטע בתוך שלו וכו' ולא הוי גזלן,

שולחן ערוך חושן משפט הלכות שותפים בקרקע סימן קסז

סעיף ב

אילן העומד על המצר, אף על פי שהוא נוטה לתוך שדה אחד מהם, הרי שניהם חולקין בפירותיו. (אבל אם עומד בשדה של אחד מהן ונוטה לשדה אחר, הולכין אחר העיקר והכל שלו) (טור וכן כתב התוספות שם).

.... וכן מבואר להדיא ברמב"ם ה' תרומות פ"א ה"י כ"ד אילן שעומד בחו"ל ונופו נוטה לארץ או איפכא הכל הולך אחר העיקר.

א"כ ממילא כיון דשדינן נופו בתר עיקרו, א"כ אף בלא הטעם שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ הפירות לבעל האילן, והטעם שע"מ כן אנו צריכין רק לענין ביכורים דבעינן מארצך ואפ"כ מביא וקורא וכסברת תוס' הנ"ל.

...תבנא לדידן דאף על פ"י שמקצת שרשין נכנסין לשמעון, שייכין הפירות לראובן